

POSREDNIKI V SREDNJEVEŠKIH SPORAZUMIH O MEJAH
MESTNIH TERITORIJEV:
SEVEROZAHODNA ISTRA, 13. IN 14. STOLETJE

Darja MIHELIC

Murnikova ulica 18, 1000 Ljubljana, Slovenija
e-mail: mihelic@zrc-sazu.si

IZVLEČEK

V urbanem okolju severozahodne Istre so ozemlja srednjeveških mestnih naselbin mejila drugo na drugo. Kršitve mejà s strani sosednjih mest so vodile v spore, ki so jih vpletene strani reševale na različne načine. Rokopisi piranskega arhiva iz 13. in 14. stoletja opisujejo posredovanje v reševanju mejnih vprašanj srednjeveškega Pirana s sosedi: Izolo, Bujami in Umagom. V primeru manjših sporov na medmestni ravni so se pogajali mestni zastopniki in modri izvedenci. Pogajalce so imenovali mestni oblastniki, ki so se občasno neposredno dogovarjali med seboj. Včasih je o meji odločal posrednik-mediator. Redko je spor prerasel sporazumno sposobnost sprtih strani in je morala posredovati višja oblast in tuji razsojevalci. Raziskava temelji na objavljenih in neobjavljenih rokopisih piranske izpostave Pokrajinskega arhiva Koper iz 13. in prvih desetletij 14. stoletja.

Ključne besede: srednji vek, severozahodna Istra, srednjeveška mesta, mestna samouprava, meje, posredniki, Piran, Buje, Izola

MEDIATORI NEGLI ACCORDI MEDIEVALI SUI CONFINI DEI TERRITORI
CITTADINI. L'ISTRIA NORD-OCCIDENTALE NEL XIII E XIV SECOLO

SINTESI

Nell'ambiente cittadino dell'Istria nord-occidentale, i territori degli insediamenti urbani medievali confinavano l'uno con l'altro. Le violazioni dei confini da parte delle città limitrofe davano luogo a controversie che le parti coinvolte risolvevano in vari modi. I manoscritti del archivio piranese risalenti al Duecento e Trecento descrivono gli interventi per risolvere questioni di confine tra la Pirano medievale e i vicini: Isola, Buie e Umago. In caso di controversie minori a livello interurbano, le trattative si svolgevano in presenza e con la partecipazione dei rappresentanti ufficiali e dei saggi delle città interessate. I negoziatori erano nominati dai signori della città, questi – di tanto in tanto – si concordavano anche direttamente tra di loro. Altre volte le decisioni sul confine venivano prese da un mediatore. Solo raramente le controversie superavano la capacità degli in-

teressati di venire ad un accordo, richiedendo l'intervento di autorità superiori e arbitri esterni. Il presente studio poggia sui manoscritti del XIII secolo e dei primi decenni del XIV, sia quelli pubblicati che inediti, custoditi presso la sezione piranese del Archivio Regionale di Capodistria.

Parole chiave: Medioevo, Istria nord-occidentale, città medievali, comune, confini, mediatori, Pirano, Buie, Isola

UVODNI RAZMISLEK

Problematika zgodovine dogovorov o mejah je v odnosih med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško dokaj aktualna. Predmet obravnave je v prostorskem pogledu ožje severozahodno območje Istre, ki je jabolko spora v političnih razpravah obeh držav in trenutno predmet mednarodnega arbitražnega postopka. Osvetliti želimo, kako so mejna vprašanja na tem območju reševali pred sedmimi stoletji (Mihelič, 2011a).

V srednjem veku je (severo)zahodna Istra izkazovala pestro urbano podobo. Mestne naselbine niso bile omejene na prostor gosto pozidanega urbanega jedra, ampak je k njim spadal še del okoliškega zaledja. Mestna ozemlja so mejila drugo na drugo. Lastniška struktura znotraj in zunaj naselbin je bila v srednjem veku pestra – v njej so bili udeleženi istrski mejni grofje, oglejski patriarhi, andeški in goriški grofje (najnovejše delo: Štih 2013), freisinški (Mihelič, 2005; Mihelič, 2011b), tržaški, koprski, novigrajski škofje in druge cerkvene skupnosti, nekateri drugi fevdalni gospodje, vplivne družine iz Benetk ter drugih mest itd.

Kljub spremembam oblasti v Istri, vplivu istrskih oblastnikov in različnih zemljiških gospodov ter prepleteni posestni strukturi, so mestne naselbine izgrajevale svojo avtonomijo in dosegle dokajšnjo stopnjo samouprave. Ta se je odražala v uglednih domačih meščanih kot nosilcih mestnih oblastnih in upravnih funkcij, svoj izraz pa je našla v zakonikih – statutih. Urejali so mestno upravo, javni red ter družinsko in gospodarsko življenje v mestu in pripadajočem okoliškem zaledju.

Mesta so varovala lastne interese. Zlasti skrbno so pazila na svoje ozemlje. Na mejah s sosedji je pogosto prihajalo do sporov. Načini reševanja nekdanjih ozemeljskih navzkrižij sosednjih mest, ki so se razvili iz starejših obdobj, pa omogočajo nekatere primerjave s sodobno prakso. Pri reševanju mejnih vprašanj so v srednjem veku poznali také skupine pogajalskih izvedencev, kot odločanje s pomočjo izbranih razsodnikov-mediatorjev in zunanjih arbitrov, pa tudi dogovore na ravni mestnih glavarjev.

Raziskava temelji na ohranjenih zapisih piranskega mestnega arhiva 13. in prvih desetletij 14. stoletja. Arhiv je sedaj vključen v Pokrajinski arhiv Koper (SI PAK PI). Listine, ki so ohranjene v rokopisu, je večinoma objavil Camillo De Franceschi v svojem *Chartularium Piranense* (CP I; CP II), eno Pietro Kandler v *Codice diplomatico istriano* (CDI) nekaj pa ni objavljenih. Piran se je – sodeč po znanih zapisih o določanju medsebojnih mej,

ozemeljskih sporih in dogovarjanjih s sosednjimi mestnimi naselbinami – največkrat soočal s sosednjo Izolo,¹ sledile so Buje,² občasno pa je bilo potrebno reševati tudi mejna vprašanja z Umagom.³ »Sožitje« z Izolo in Bujami je predpisoval tudi piranski statut.⁴

V nadaljevanju si bomo najprej ogledali, v kakšnih okoliščinah je prihajalo do podrobnejšega določanja meja in razčiščevanja vprašanj v zvezi z njimi ter kdo in kako je dejavno posegal v razmejevanje. Iz opisov je razviden nekdanji način določanja meja: ob mikrotoponimih, od katerih se mnogi niso ohranili do danes, se je posluževal meja lastniških posesti, večkrat tudi priložnostnih znakov in oznak na terenu, kar onemogoča sledenje meji v sodobnem okolju. Podrobneje se bomo posvetili zapisom, ki so nastali v zvezi z razmejitvami med Piranom in Bujami, ki sta pripadala različni vrhovni oblasti – Benetkam in patriarhu – in na njihovem primeru opozorili na primerljive pristope pri nekdanjem določanju meja s sodobnimi.

AKTERJI, PRILOŽNOSTI IN NAČINI DOLOČANJA MEJÀ

Določanje meja istrskih mestnih naselbin je pogosto sledilo spremembam oblasti. Novi oblastniki so na ta način dokazovali in utrjevali svojo avtoriteto nad mesti in se izkazovali pred konkurenti. V obravnavanem obdobju imamo v Istri opravka s soočanjem oblasti oglejskega patriarhata in Benetk.

Po odstavitvi istrskega mejnega grofa Henrika IV. iz družine Andechs je januarja 1209 prejel mejno grofijo Istro oglejski patriarh Wolfger (1204–1218) (o patriarhih: Schmidinger, 1954, *passim*). Ta je 20. maja 1212 osebno prišel v Sečovelje in ob strinjanju v polnem številu prisotnih piranskih konzulov (visoki člani mestne uprave s sodnimi pristojnostmi)

- 1 1212, 20. 5., Sečovelje (kopija iz 1296), CPI, št. 69; 1254, 18. 9., Cetore, CPI, št. 91; 1254, 9. 10., Koper, CDI, N. 295; 1255, 7. 7., Nožed, CP I, št. 93; 1255, 26. 7., med Piranom in Izolo, CP I, št. 94; 1283, 3. 8., Piran, CP I, št. 172; 1283, 3. in 4. 8., med Piranom in Izolo, CP I, št. 173; 1283, 6. 8., Izola, CP I, št. 174; SI PAK PI 9.1 Notarske pergamentne listine: 1283, 6. 8., Izola; SI PAK PI 9.1 Notarske pergamentne listine: 1285, 13. 8., Piran; 1285, 8. 10., Koper, CP I, št. 184; 1285, 19. 10., Koper, CP I, št. 185; SI PAK PI 9.1 Notarske pergamentne listine: 1285, 8. in 19. 10., Koper (kopija obeh prejšnjih dokumentov); 1303, 24. 6., Piran, CP II, št. 9; 1303, 25. 6., Izola, CP II, št. 10; 1315, 2. 8., Koper, CP II, št. 32; 1315, 2. 8., Koper, CP II, št. 33; 1320, 11. 8., Izola, CP II, št. 38; 1321, 29. 8., San Basso, CP II, št. 43.
- 2 1212, ? 5., ravnica de Loçe (kopija iz 1300, 3. 2.), CP I, št. 70; 1295, 17. 5., Piran, CP I, št. 220; 1295, 11. 1.–1296, 2. 9., Piran, CP I, št. 221; 1301, 18. 3., med Piranom in Bujami, CP II, št. 1; 1306, 2. 2., CP II, št. 16; SI PAK PI 9.1 Notarske pergamentne listine: 1306, 14. 2., Buje; SI PAK PI 9.1 Notarske pergamentne listine: 1306, 27. 2., med Bujami in Piranom; 1306, 6. 3., Piran, CP II, št. 17; 1306, 25. 4., Buje, CP II, št. 18; 1306, 1. 5., Piran, CP II, št. 19; 1306, 7. 5., Piran, CP II, št. 20; 1306, 23. 5., Piran, CP II, št. 21; 1306, 4. 6., savudrijski Kras, CP II, št. 22; 1306, 12. 6., Poreč, CP II, št. 23; 1306, 16. 6., Buje, CP II, št. 24; 1306, 20. 6., savudrijski Kras, CP II, št. 25; 1320, 5. 8., Piran, CP II, št. 37.
- 3 1281, 9. 10., savudrijski Kras, CPI, št. 163.
- 4 Piranski statut iz 1307 je v tretjem členu osme knjige predpisoval, da ne sme noben piranski meščan ali prebivalec Sečovelj prodati ali dati sena ali trave meščanom ali prebivalcem Izole, niti jim ne sme dovoliti, da bi na Piranskem imeli družbo (*societas*) za oranje ali za vole; tujcem iz Istre ni smel prodati sena ali trave, če niso prišli pred podestata in prisegli, da potrebujejo seno zase in da ne bodo omogočili, da bi prišlo v roke Izolanom (De Franceschi, 1960, 108–109). Enainštirideseti člen devete knjige statuta je Bujčanom, ki bi s Pirančani sklenili družbo za rejo živine (*socida*), prepovedoval, da bi hodili obdelovat piransko ozemlje ali da bi tam uredili obor za živino ali dvorišče (De Franceschi, 1960, 135).

in gastaldov (mestni glavarji) s soglasjem koprskih in izolskih gastaldov in konzulov ter zbranih ljudi izbral pet dobrih in razsodnih mož (nepriustranskih tujcev – dveh iz Trsta in treh iz Umaga), ki so prisegli, da bodo pošteno in brez zvijače določili mejo med Piranom in Izolo.

Meja je tekla od Valiselle (*Vallesella*), pustila Mogoron (*Mugorono*) na piranski strani, se nadaljevala po ravnici Marcaned (*Marçanedo*), po zidovih iz suhega kamenja (škarpah), ki so ločevali zemljišče koprskih de Carstov od tistega, ki je pripadalo Marcoardu, sinu pokojnega Arnusta iz Pirana, nato je šla do izvira žive vode, od tam pa po potoku do kanala *Lavaredum*; od tod se je vzpenjala po hribu Šared (*mons Seredi*) do ravnice, potem je tekla do škarpe v *Setuli*, nato naravnost prék do (presušenega?) studenca *Mortesina/Mortexina*, od tam pa do vrha sredi *Albuçana* (Mihelič, 2009a); nadaljevala se je po ravnici Celola (*Çelola*) do ravnice *Grivano*, se obrnila skoraj do ravnice Kaštinjol (*Castignolum*), se nato nadaljevala do izvira v dolini Drnice (*Derniga*), ki se je po novem imenovala *fontana de Mengusso*, od tam zavila ob vodi (Drnici), ki teče po dolini Drnice (*Erniga*), jo prečila in se zaključila pri izviru *Antonia*.

Piranski konzuli, gastaldi in prebivalstvo so pred patriarhom v svojem in v imenu svojih komun potrdili določitev meje. Tudi patriarh se je s soglasjem prisotnih kanonikov oglejskega kapitlja zavezal razmejitev spoštovati. Listino je v prisotnosti patriarha zapisal in overovil koprski notar⁵ Almerik, *Almericus Iustinopolitanus notarius* (1212, 20. 5., Sečovlje (kopija iz 1296, 5. 1.), CPI, št. 69).

V istem mesecu maju je patriarh Wolfger razsodniško posegel tudi v spor med Piranom na eni ter Bujami in Kaštelom na drugi strani (več o tem kasneje). Trije izbrani razsodniki, po eden iz Umaga, Pirana in Buj – torej nepriustranski tujec ter predstavnik vpletenih mest – so popisali mejo, piranski, bujski in tudi umaški konzuli in gastaldi ter ostali prisotni pa so v imenu svojih komun na njihovo določitev meje pristali. Tudi patriarh se je obvezal, da jo bo upošteval (1212, ?. 5., ravnica *de Loçe* (kopija iz 1300, 3. 2.) CPI, št. 70).

Tudi patriarh Gregor de Montelongo (1251–1261) se je le nekaj let po svojem nastopu vpletel v piransko-izolski mejni spor, v katerem je imel Piran vlogo tožnika. Za razsodnika je pooblastil Landa de Montelongo, podestata (mestni glavar) Kopra. Ta je bil morda patriarhov sorodnik, vsekakor pa je bil tudi v funkciji koprskega podestata na zelo visokem položaju. Koper je v tem času ob podpori patriarha užival velik vpliv tako v odnosu do Trsta, kot do sosednjih obalnih in celinskih istrskih mest. Podestat je v prisotnosti številnih prič iz različnih krajev in predstavnikov obeh sprtih strani s pooblastilom koprške in piranske podestarije in istrske rihtarije (*rictaria*)⁶ 18. septembra 1254

5 O notarjih in o njihovem umeščanju, prim.: Darovec, 2014; Grbavac, 2008; Grbavac, 2011; Grbavac, 2013.

6 Na čelu Istre je bil patriarhov namestnik, *generalis gastaldio* z vrhovnimi sodnimi in oblastnimi kompetencami deželnega gospoda. Kasneje se je zanj uveljavil vzdevek *richtarius*, ki pa ga je kmalu nadomestil naziv *marchio*, prim. Schmidinger, 1954, 151–152.

po nasvetu koprskih modrecev določil mejo med piranskim in izolskim območjem (1254, 18. 9., Cetore, CP I, št. 91; 1254, 9. 10., Koper, CDI, N. 295). Ta opis, ki ga je zabeležil koprski notar Eppo Adalgerija, ki ga je umestil oglejski patriarh, istrski in kranjski mejni grof Bertold (*Eppo Adalgerii Iustinopolitanus auctoritate sacri Bertoldi marchionis notarius*), se je manj kot na toponime (Kavarije, Kazarole, Masareto, *Avrigo*, Malija) opiral na oznake in lastništvo posesti na terenu, tako da podrobnejša primerjava tedanje razmejitve s sodobno ni mogoča:

Območje na vzhodu od začetka neobdelanega zemljišča v Kavarijah (*Cavrige*), kjer je stalo drevo, označeno s križem, naj bi pripadalo Izolanom, proti zahodu od začetka vinograda Ambrosija, sina Iohanesa Bonivina iz Pirana, pa Pirančanom. Od tam je meja tekla do drevesa s križem, po polju Mencija de Adalgerio, pri čemer je drevo ob polju Waltrama de Simono iz Izole ostalo Izolanom. Nadaljevala se je po omenjenem polju do skale, od tam navzgor do druge skale, tekla po polju Dominica de Paysana iz Izole, šla od tam na škarpo polja Petra de Benna, nato po polju do križa, ki je bil vrezan v deblo pri majhnem gozdu, potem je tekla do drugega križa, ki je bil vrezan v drevo na Petrovem polju, nato do križa na začetku škarpe na začetku Petrovega polja proti jugu. Od tam se je nadaljevala do drevesa, označenega s križem, ki je raslo na začetku vinograda Iohannesa, sina Petra Mallussi, od tam čez nad neobdelano zemljišče v Kazarolah (*Cassarole*) do s križem označenega drevesa v Masaretu (*Masereto*) pri polju Adalgerija Widermanna iz Izole. Od tam je šla do s križem označenega drevesa ob škarpi polja Aldigarde Iohannesa Marana v *Avrigo*, pa naprej do križa na suhem drevesu na neobdelanem zemljišču v Maliji (*Maleo*), nato do križa na drevesu pri polju Andrea de Degna iz Izole. Od tam je tekla do križa na hruški na polju Warnerija de Adamo ter naprej po polju Paysane Wecele de Sundo, do križa na drevesu spodaj v smeri proti jugu. Od tam je prečila na začetek neobdelanega zemljišča Barona proti zahodu, ter šla naprej do križa na drevesu pri presušenem studencu (*fontana morticina*) ter nato do malega debela pri križu na hruški, ki je ostala Pirančanom.

Leto kasneje je bil s strani piranske in izolske komune izbran za arbitra-mediatorja (*iudex arbitralis et amicabile compositor*) za ozemeljska vprašanja med Piranom in Izolo v Nožedu (*Noscedum*), Čeredu (*Ceredum*) in Vagu koprski podestat Marcus Çenus (1255, 7. 7., Nožed, CP I, št. 93), slabe tri tedne kasneje pa je tudi dejansko nastopil kot razsodnik med Piranom in Izolo *causa litis vertentis inter communia predictarum terrarum ... volentes evitare multa malla et scandala* (1255, 26. 7., med Piranom in Izolo, CP I, št. 94). Gre za del že opisane meje, ki pa je podrobneje opredeljen kot v prvem zapisu:

Od s križem označenega debela na območju Nožeda (*Noscedum*) poteka meja do začetka polja Dominica de Ginnano iz Izole, proti vzhodu do potoka, ki teče spodaj. Prek polja proti zahodu sledi meja kamnitim mejnikom naravnost do drugega s križem označenega debela na omenjenem polju, nato naravnost proti zahodu po polju Dominica Marana iz Izole, naprej do velike škarpe na tem polju, potem spet

naprej do s križem označene oljke na polju Paysane, hčerke cerkvenega učitelja Petra; po polju so naravnost čez do polja Colmanna Tirada kamniti mejniki, ki jim meja sledi po polju naravnost do studenca. Tega uporabljata obe strani, okrog nje-ga pa je 10 pertik (*pertica*; skupaj dobrih 19 metrov) prostora. Meja se nadaljuje proti zahodu do hrasta, označenega s križem, sledi kamnitim mejnikom po polju Popa in po njegovem neobdelanem zemljišču, kjer je s križem označen hrast. Nato gre naprej navzdol do potoka; tam je s križem označeno drevo, imenovano *coplo* (topol?), od koder teče meja prek neobdelanega zemljišča v Maliji (*Maledum*) in naprej nad obdelanim poljem nekoga iz Pirana. Prek potoka gre do s križem označenega hrasta, in nad začetkom vinograda piranskega pisarja (*tabelus*) Dominica. Nato teče zgoraj do velike škarpe, ob kateri je s križem označeno deblo, se nadaljuje na naslednjo škarpo više do polja Varianta iz Izole. Po polju gre do velike škarpe na vrhu hriba, kjer je deblo, označeno s križem. Potem poteka naravnost čez ob dveh hrastih, ki sta označena s križem in naprej ob kamnitih mejnikih po polju Legeta iz Izole, nato po polju Iohannesa Barosa do s križem označenega debbla. Od tod se usmeri navzdol do potoka in do neobdelanega zemljišča na drugi strani, ki se imenuje *Ceredo* (Čered) *de Vago*. Od začetka vinograda Iohannesa Maçaroli se nadaljuje naravnost proti Izoli prek neobdelanega zemljišča v Casarolah (*Casarolis*) in čez do začetka vinograda Iohannesa Strachine iz Pirana, od tam pa navzgor, tako kot si sledijo mejniki, ki jih je postavil gospod Landus de Montelongo, do okoliša, ki se imenuje *Cavrines* (Kavarije). Ozemlje proti Piranu in Sečovljam (*Siçoles*) pripada Piranu.

Razsodba je bila zapisana v treh izvodih. Na ukaz koprskega podestata in na prošnjo obeh strani jo je napisal in overovil koprski notar Valtram, ki ga je – tako kot že omenjenega notarja Eppona Adalgerija – umestil slavni mejni grof Bertold (*Valtramus Iustino-politanus et incliti Bertoldi marchionis notarius*).

V 13. stoletju (od 1267 dalje) so svojo oblast nad številnimi istrskimi mesti razširile Benetke. Najvišji oblastnik v mestu – mestni podestat je bil v mestih pod beneško oblastjo Benečan, imenovala pa ga je *Serenissima*. Akt predaje Pirana Benetkam je datiran s 26. januarjem 1283 (1283, 26. 1.; objav je več, mdr. CP I, št. 168).

Prvi piranski (beneški) podestat je bil plemeniti mož, gospod Andreas Dandolo. Takoj po imenovanju je naročil popis mejà piranskega komunskega ozemlja (1283, Piran, CP I, št. 176). Za izvedbo te naloge je imenoval sedem uglednih piranskih modrecev (*sapientes*): gospoda Adalperija Elie, Henrica Taglacoça, Facina Vitala, Iohanesa Marana, Nicola Picha, Anoa de Apolonio in Adelgherija Vitala. Prisegli so k evangeliju, da bodo popisali in prisodili piranski komuni vso posest, za katero so vedeli, da ji pripada. To so tudi stori-li, ohranjen izvod listine pa ne omenja imena notarja, ki jo je zabeležil.

Posesti pod velikim potokom, ki je tekkel prek srede Nožeda (*Noxedum*), in vinograd proti Nožedu do meje z Izolo so spadale k piranski komuni. Od drugega konca Nožeda proti Padernu (*Paternum*) je meja tekla nad zgornjim koncem vinograda Petra Otona, nad koncem vinograda Prohene, naravnost do spodnjega

konca vinograda Bernarda pokojnega Fabe, od tam pa naravnost od konca vinograda sinov Almerica de Petroгна, naravnost do spodnjega konca vinograda Carona, potem naravnost čez do potoka in do zgornjega konca vinograda sinov Almerica de Deuthomario; od spodnjega konca vinogradov sinov Flabiana in Čanuta je prečila naravnost do zgornjega konca vinograda, ki je pripadal pokojnemu Facini Čuchi in potem naravnost čez, kot je tekla meja z Izolani, in nad ozemljem *Vuago*. Na območju Liminjana (*Limignanum*) so določili razmejitve od spodnjega konca vinograda Iohannesa Mançolla, pod spodnjim koncem vinograda Iohannesa Pine in Hotona Parussa, do spodnjega konca vinograda Munca Sena, do zgornjega konca vinograda Othonella Parusa, nato do spodnjega konca vinograda Iohannesa de Fonda, od tam naravnost do konca vinograda vdove po Odoricu de Centumeço in nato naravnost prek do konca vinograda Facine Foie. Nato je mejna črta prečkala naravnost čez do zgornjega konca vinograda Sherii de Varnerio iz Lucana (*Luçanum*). Od zidu v Lucanu je meja šla navzdol po potoku (*avarnus*), ki je tekel navzdol v dolino Kavarije (*Cavricis*) in naravnost navzdol do izvira *de Naxello*. Vse ravnice so pripadale piranski komuni. Od omenjenega izvira je meja sledila poti po dolini Karbonar (*Carbonarium*) do kostanjev na ravnici *de Rorullis*, šla od tam navzgor do kostanjev v Rižente (*Resente*). Potem je prečkala naravnost čez do škarpe na ravnici Rižente (*Rexente*). Vse posesti znotraj teh mej so pripadale piranski komuni. Od ravnice Vsi Sveti (*Omnes Sancti*) so določili mejo od zidu ob koncu gozda v Karbonaru naravnost čez po potoku do javne poti v dolini Šentjane (*Sanctianne*), nad stezo ravnice Vseh Svetih do spodnjega konca vinograda Valexija Pitidone, do zgornjega roba oljk Pelucija, sina pokojnega Volte, do treh velikih škarp neobdelanega zemljišča v Sv. Lovrencu (*Sanctus Laurentius*) nato naravnost prek po ravnici do klanca *de Urganano*, do zgornjega konca vinograda Rencholfa Çerbina, do neobdelanega zemljišča v Kavaljeru (*Cavallirium*). Od tam je meja prečkala do spodnjega konca vinograda Henrica de Iname, v katerem je bila parcela *mais*, naravnost do spodnjega konca vinograda Andriolla de Mathia, od tam do zgornjega konca vinograda Brisigne, v katerem je bila češnja, od tam naravnost do kolovoza, ki je vodil od Fažana (*Faxanum*) zgoraj do Lucana (*Luçanum*), naravnost čez okrog do spodnjega konca vinograda Francisca onstran do potoka, do velike škarpe na zgornjem koncu vinograda Nicola Soldana, od tam pa naravnost prek do spodnjega konca vinograda Henrica Iudea itd.

Andreas Dandulo se je soočil tudi s sporom Pirančanov in Izolanov in imenoval zastopnika, ki je zagovarjal piranske interese (1283, 3. 8., Piran, CPI, št. 172). Razsodnike, ki jim je naložil, da popišejo mejo med Izolo in Piranom, je kasneje občasno imenoval tudi beneški dož s pomočjo članov različnih beneških svetov (1321, 29. 8., San Basso, CP II, št. 43).

V beneškem obdobju je v severozahodni Istri prišlo do dokaj samostojnega urejanja mejnih incidentov med mestnimi komunami, v primerih nesposobnosti doseči soglasje pa so bili v razsojanje pritegnjeni tudi tuji razsodniki. Medsosedske spore je pogosto

sprožila košnja trave ali paša na ozemlju sosednje komune. Pirančani so se zaradi nje večkrat pravdali z Izolani (1283, 3. in 4. 8., med Piranom in Izolo, CP I, št. 173; 1283, 6. 8., Izola, CP I, št. 174; SI PAK PI 9.1 Notarske pergamentne listine: 1283, 6. 8., Izola; SI PAK PI 9.1 Notarske pergamentne listine: 1285, 13. 8., Piran; 1303, 24. 6., Piran, CP II, št. 9; 1303, 25. 6., Izola, CP II, št. 10). Zdi se, da je na meji izolskega in piranskega ozemlja obstajala nevarnost fizičnih obračunavanj. Izolski veliki svet je zato avgusta 1320 prepovedal Izolanom, da bi zunaj območja Izole nosili orožje razen meča, noža in ščita. Nadzor naj bi opravljali piranski in izolski gozdni čuvaji. Morilca bi izgnali, za prelivanje krvi in druge poškodbe pa je bila predpisana globa. Izolani niso smeli loviti na piranskem ozemlju, pač pa so smeli Pirančani slediti svojim psom, ki so gonili divjad s piranskega na izolsko območje. Divjačina, ki jo je pes ujel, je pripadla piranskemu lovcu. Tak dogovor s Piranom naj bi veljal pet let, njegove kršitve pa naj bi obravnavala beneška dož in komuna (1320, 11. 8., Izola, CP II, št. 38).

Kadar se med seboj niso uspele dogovoriti, so sprte komune reševanje sporov predložile višjim instancam. Pirančani in Izolani so svoje teritorialne razprtije včasih reševali na ravni lastnih podestatov (mestnih načelnikov), ki se jim je po potrebi pridružil tudi podestat in kapitan sosednjega Kopra (1315, 2. 8., Koper, CP II, št. 32; 1315, 2. 8., Koper, CP II, št. 33).

Oktober 1285 je v nepomirljiv spor med Piranom in Izolo posegel beneški dož in njegovo reševanje naložil trem zunanjim arbitrom: podestatom Kopra, Novigrada in Umaga. Za razsodnike, prijateljske pomirjevalce in urejevalce (*arbitri, arbitratores et amicabile componitores, dispensatores*) sta jih v imenu svojih mest potrdila tudi po dva predstavnika Izole in Pirana (1285, 8. 10., Koper, CP I, št. 184; 1285, 19. 10., Koper, CP I, št. 185; SI PAK PI 9.1 Notarske pergamentne listine: 1285, 8. in 19. 10., Koper (kopija obeh prejšnjih dokumentov)).

Kot razsodniki-mediatorji so prihajale v poštev tudi ugledne cerkvene osebe, ki so v obeh straneh uživale sloves nepristranskosti. Tak je bil nedvomno tudi novigrajski škof Naticherus, ki so mu 1301 svoja nerešena mejna vprašanja zaupali piranski in bujski predstavniki (1301, 18. 3., med Piranom in Bujami, CP II, št. 1). Na njegovo določitev meje so se stranke kasneje pogosto sklicevale.

PIRAN IN BUJE: NEKDANJE PRAKSE S SODOBNIM PREDZNAKOM

Najstarejši ohranjeni opis meje Pirana z Bujami in Kaštelom (*Castrum Veneris*) je ohranjen v že omenjenem dokumentu iz maja 1212, njegov pobudnik pa je bil – kot rečeno – istrski in kranjski mejni grof, oglejski patriarh Wolfger (1212, ?. 5., ravnica *de Loçe* (kopija iz 1300, 3. 2.), CPI, št. 70). V prisotnosti konzulov ali gastaldov Pirana in Pirančanov ter bujskega gastalda in Bujčanov je za določitev meje posesti obeh komun izbral tri dobre in razsodne osebe: Dominica de la Figara iz nevpletenega Umaga ter po enega predstavnika za vsako sprto stran: Petra de Valera iz Pirana in Papon de Vida iz Buj. Listina je ohranjena le v prepisu, ki ne omenja imena notarja, ki jo je zapisal.

Popis meje navaja številne mikrotoponime, vendar se njihova imena na terenu niso ohranila do novejšega časa.

Meja je tekla od izvira *Antonia* naravnost do jezera *Pinçilinum*, ki je ostalo na strani Kaštela, od tam do kmetije Dominica Rola, potem do poti Pelegrini Belegio med ozemljem Pirana in sv. Petra na savudrijskem Krasu (*Sanctus Petrus de Carso*). Od tam je potekala do kraja imenovanega *Carnielo* in potem naravnost do doline *Castanei*, nato do izvira *de Lorno*. Od tam se je nadaljevala do doline, ki se je imenovala *Scunchigata*, nato do hriba in dalje do brezna *de la Figara*, nato do doline *de Campene*, ki je pripadala Piranu. Potem je tekla do morske obale *de Orçale* in od tam do javne poti, nato do doline, ki se je imenovala *Pradiçolo* nasproti Piranu. Nadaljevala se je do zemljišča pokojnega gospoda Adelgerija de Cuniça. Pri dolini *de Loçe* je potekala do morskega brega, pri čemer je zemljišče gospoda Iohannesa Almerica skupaj z ribolovnim območjem (*piscaria*) v dolini ostalo Piranu. Ozemlje od meje proti Piranu naj bi bilo piransko.

Predstavniki Pirana, Buj in Umaga so se z mejo strinjali in se jo zavezali spoštovati v imenu svojih komun pod kaznijo 1000 mark (1 marka = 8 liber): polovica bi pripadla oškodovani strani, pol pa patriarhu. Enaka kazen bi v primeru nespoštovanja dogovora doletela patriarha.

Dogovor mestnih načelnikov

Sredi devetdesetih let 13. stoletja nedotakljivost meje ni bila več tako samoumevna. Nasprotje je verjetno izhajalo tudi iz dejstva, da je v Bujah, ki so šele 1412 (IE, 116) sprejele in priznale beneško nadoblast, imel tedaj prevladujoč vpliv patriarh,⁷ v Piranu pa njegov konkurent in nasprotnik, beneški dož.

Maja 1295 je pred piranskega podestata Marca Micaela prišel Bujčan Iohannes de Rosa, ki je bil sel in poslanec bujskega gastalda in Bujčanov. V imenu gastalda in bujske komune ter v prvi vrsti gospoda patriarha (!) je od Pirančanov zahteval, da zapustijo in vrnejo posesti na bujskem ozemlju, ki so jih nedavno zasedli. Piranski podestat je zatrdil, da ne ve in ne verjame, da bi Pirančani zasedli kako bujsko posest, in misli, da to ni res. Če pa bi se izkazalo, da obtožba drži, je pripravljen škodo dvakratno povrniti. Nasprotno pa je sam očital Bujčanom, da so oni zasedli ozemlje piranske komune. V imenu gospoda doža (!), zase in za piransko komuno je zahteval od bujskega gastalda in komune, da zapustijo piransko ozemlje, ki so si ga pridržali. Da pa bi se vprašanje rešilo, je zaprosil bujskega gastalda, Bujčane in omenjenega poslanca, naj pošljejo svoje ljudi tja, kjer domnevajo, da so Pirančani zasedli njihove posesti, na njihovo željo pa bo tudi sam poslal na ogled svoje ljudi. Ti bodo za vsako stran pregledali, preiskali in glede omenjenega storili, kar je prav za dobrobit in slogo obeh strani. Če pa se ne bi mogli dogovoriti, bodo za vsako stran izbrali dobre stare deželane iz okoliša, ki bodo pregledali, določili in dodelili

7 Buje, ki so prej priznavale nadoblast oglejskega patriarha, so 1268 prešle pod grofa Alberta Goriškega, ki je upravo nad njimi zaupal Koprju. V razdobju sedisvakance patriarhove stolice od 1268 do 1272 in v sledečem poldrugem desetletju so v zahodni Istri razširile svojo oblast Benetke, ki so tudi izničile ozemeljske apetite Alberta Goriškega po Istri. V sklepnem delu novega konflikta 1287–1290 med Benetkami in patriarhom, ki so se mu pridružili Trst in Koper ter goriški in koroški plemiči, je patriarh pridobil nazaj Milje, Kaštel, Buje in Dvigrad, ki so bili v času spopadov pod Benetkami (Ivetic, 2009, 219–221).

vsaki strani, kar ji gre. Zapis izpod peresa piranskega (!) notarja Dominichina omenja, da je piranski podestat s sodniki zase, za piranski svet in ljudi ter piransko skupnost to povedal prijateljsko in previdno kot tisti, ki si želijo in prizadevajo živeti z Bujčani v miru kot dobri sosedje in prijatelji (1295, 17. 5., Piran, CPI, št. 220).

Prijateljska pot dogovarjanja načelnikov mestnih komun je v novembru obrodila sadove (Mihelič, 2009b). Sešitek s popisom stroškov, ki sta jih za november in december 1295 ter za januar in februar 1296 poravnala Mengolinus Petrogne in Valesius Venerija, komornika (zakladnika) piranske komune v času častitljivega piranskega podestata plemenitega gospoda Nicolaja Dandolo, navaja seznam izdatkov, ki sta jih izplačala za potrebe mesta Piran (CP I, št. 221). V seznamu sta navedena skupka stroškov dveh masovnih pojedin⁸ na med- in nadmestni ravni. Do prve je prišlo ob srečanju piranskega podestata in bujskega gastalda, druga pa je spremljala tridnevni obhod meje med piransko in bujsko komuno, ki sta ga s številnim spremstvom opravila piranski podestat in namestnik oglejskega patriarha za Istro (*marchio*).

Začnimo pri prvem dogodku. V nedeljo 13. novembra je bil piranski podestat (Nicolaus Dandolo) s sodniki in drugimi piranskimi modreci na pogovoru (*coloquium*) z gospodom Vicardom (iz Petrapilose), sicer bujskim gastaldom, na dopoldanski zakuski (*prandium*) pri Sečovljah (*apud Siçolas*). Prisotnih je bilo približno sto in več oseb. Izdatki srečanja so znašali 24 soldov⁹ in 4 denariče ter dodatnih 10 denaričev za kruh, 48 soldov in 4 denariče za dve urni (1 urna = 64,7 litra (Mihelič, 1989)) in pol vina, 38 soldov za 76 liber (1 libra = 0,477 kilograma) govejega mesa, 39 soldov in 2 denariča za 47 liber svinine, 1 groš (1 groš = 32 denaričev) za sveče in za natovarjanje in raztovarjanje plovil, 6 soldov za Dionisija, ki je nesel pismo piranskega podestata bujskemu gastaldu gospodu Vicardu, 29 soldov za začimbe, izposojo skodelic, vrčev za vino in krožnikov in za poškodbe na posodah, ki so se na poti razbile, ter 7 soldov za sedem jerebic.

Iz naštetih podatkov moremo sklepati, da se je omenjenega dne piranski podestat sešel z bujskim gastaldom na pogovoru ob dopoldanski zakuski pri Sečovljah, pojedini pa so prisostvovali številni izbranci. Gostitelj – piranski podestat je h gostu iz Buj najprej poslal sla Dionisija z vabilom. Bujski podestat se je vabilu očitno odzval. Pirančani so na plovilih dostavili v Sečovlje hrano, pijačo, začimbe in posodje. Prek sto udeležencev dogodka je pojedlo kakih 65 kilogramov mesa (dobrih 36 kilogramov govedine, dobrih 22 kilogramov svinine in 7 jerebic), približno 75 enot kruha (količina enot je izračunana po podatkih drugega stroškovnika, velikost enote pa ni ugotovljiva) ter popili nekaj nad 160 litrov vina. H kilogramu mesa so pojedli nekaj več kot enoto kruha in jo poplaknili s skoraj poltretjim litrom vina. Posamezen udeleženec pojedine je v povprečju uporabil dobrega pol kilograma govejega, svinjskega ali jerebičjega mesa, zraven prigrizoval kruh (skoraj tričetrt enote) ter popil dober liter in pol vina. Stroški hrane in pijače na osebo so znašali skoraj 18 denaričev oz. poldrugi sold, kar je bilo enakovredno ceni petih litrov vina iz tega stroškovnika.

Vino so natakali iz trebušastih vrčev. Pili so iz skodelic, jedli pa s krožnikov. Dopoldanska zakuska se je zavlekla še v noč in se nadaljevala ob razsvetljavi sveč, ki se tudi

8 Pojedine so bile prijeten in miroljuben dogodek in so od nekdanj spremljale mirovne dogovore dveh strani.

9 Tedaj veljavna denarna razmerja so bila: 1 libra = 20 soldov = 240 denaričev; 1 sold = 12 denaričev.

omenjajo med stroški. Izdatki za sestanek na medmestni ravni so bili enakovredni ceni več kot 6 in pol hektolitra vina, diplomatski uspeh pogovora pa je bil ugoden, kar moremo sklepati iz nadaljnjih podatkov stroškovnika.

Drugi diplomatski dogodek je sledil decembra istega leta. Piranski podestat si je skupaj z namestnikom patriarha za Istro Musco della Torre tri dni ogledoval mejo med piransko in bujsko komuno. Zapis navaja k datumu januarskih kalend (1. januarja, že po dogodku) naslednje izdatke: 3 libre in 1 in pol solda za 125 liber govedine, ko je bil gospod piranski podestat z gospodom Musco de la Turre, namestnikom patriarha za Istro, ob meji Buj, da bi si ogledal razmejitev s Piranom, potem 52 soldov za svinino za to pot, dalje 33 soldov in 4 denariče za 100 enot kruha, 18 grošev za tri urne vina, 35 soldov za začimbe in izposajo skodelic, vrčev za vino in krožnikov in za poškodbe na njih, 10 in pol groša za jerebice, 6 soldov in 2 denariča za natovarjanje plovila ob odhodu in vrnitvi v Sečovlje (*Siçolle*), 18 grošev za najem treh konj iz Kopra za tri dni, potem 6 soldov za konjarja, ki je konje pripeljal iz Kopra in jih odpeljal nazaj, 24 soldov za tri stariče ječmena za konje ter 20 denaričev za podkev in žblje.

Ogled meje je bil najverjetneje plod novembrskega dogovora veljakov iz Pirana in Buj. Ogledniki so se odpravili na pot iz Sečovlj, ki so bile začetna, morda pa tudi končna postaja njihove poti. Tja so si dali s plovilom dostaviti vse potrebno za potovanje. Mejo med piranskim in bujskim območjem so ogledniki objezdili. Primerne konje za ježo je pripeljal iz Kopra poseben konjevodec. Eden izmed konj je spotoma izgubil podkev in ga je bilo treba podkovati. Konje so krmili z ječmenom. Posamezen konj je dnevno pojedel dobro petino stariča (neznane velikosti) ječmena. Človeški udeleženci so na poti pojedli približno 110 kilogramov mesa (skoraj 60 kilogramov govedine, 30 kilogramov svinine in 21 jerebic), 100 enot kruha in popili slaba dva hektolitra vina. Na dan so konsumirali čez 35 kilogramov mesa (skoraj 20 kilogramov govedine, 10 kilogramov svinine in 7 jerebic), čez 30 enot kruha in popili približno 65 litrov vina. H kilogramu mesa so pojedli malo manj kot enoto kruha in popili skoraj dva litra vina. Število udeležencev pohoda ni znano, so pa k mesu pojedli manj kruha in popili več vina kot pri zakuski v Sečovljah. Skupni stroški tridnevnega ogleda meje so bili enakovredni ceni slabih 14 hektolitrov vina iz tega stroškovnika, povprečni dnevni stroški pa ceni nekaj več kot štirih hektolitrov in pol vina.

V istem mesecu januarju zasledimo še strošek 28 soldov za sedem ljudi, ki so šli določiti mejo med piransko in bujsko komuno; vsak je dobil 7 soldov. Diplomatska akcija je bila tako zaključena, sicer pa je podatkov o stroških v zvezi s stiki z Bujami v zapisu še več.

Zunanji posrednik je bil v primeru tega dogovora odveč, saj se je piranski mestni poglavar – podestat odločil, da vprašanje razmejitve z Bujami reši v neposrednem dogovoru z mestnim glavarjem – gastaldom Buj, za bujsko stran pa je dogovor na terenu preveril tudi namestnik oglejskega patriarha. Številni prisotni pri obeh pojedinah so predstavljali priče, ki so zagotavljale spoštovanje dogovora.

Mediacija

Razsojanje o razmejitvi piranskega in bujskega ozemlja, ki ga je 18. marca 1301 na mejnem ozemlju med Piranom in Bujami (*in confinibus Pirani et de Bullis*) kot

razsodnik-mediator obeh strani opravil novigrajski škof Naticherus (1301, 18. 3., med Piranom in Bujami, CP II, št. 1), smo mimogrede že omenili. Prisotne naprošene priče so bili cerkveni dostojanstveniki iz Novigrada in Buj in ugledni bujski in piranski laiki: novigrajski arhidiakon gospod Dionisius, diakon Simonus, novigrajski kanonik, duhovnik Mengosius iz Buj, Bujčani Besponus pokojnega Basiana, Beachinus, Bertaldus in Petrus Peverellus iz Buj, ter piranski gospodje Apolonius de Apolonio, Nicola Picha, Almericus de Petroгна in Anoe de Polonio. Piranski podestat Matheus Manolesus se je devet dni prej, 9. marca, skupaj s štirimi sodniki in velikim svetom v imenu piranske skupnosti zaobljubil in dal polna pooblastila novigrajskemu nadškofu (ta naj bi bil *arbiter, arbitrator et amichabilis compositor*), da razsodi o piranskih vprašanjih, nasprotjih in sporih z Bujami; omenjeni so se zavezali zase in za naslednike v imenu piranske skupnosti spoštovati škofovo odločitev. Bujski velikaši pa so v imenu malega in velikega sveta na podoben način že 25. februarja v isti zadevi pooblastili novigrajskega škofa (kot *judicem, arbitratorem et amichabilem compositorem*) na njegovo lastno pobudo, ko se je želel v celoti seznaniti z vprašanji med Piranom in Bujami. V obeh pooblastilih je bila predvidena globa za kršitev 100 mark, pri čemer je bujski dokument predvidel, da polovica globe pripade novigrajskemu škofu, polovica pa prizadeti strani, ki bi razmejitve spoštovala.

Opisana razmejitev danes na terenu ni določljiva, saj se njen potek sklicuje skoraj izključno na s križi in žebliji označene naravne objekte, drevesa in skale, ki so imeli vlogo mejnikov:

Meja proti Umagu je tekla od jame, v kateri je rasla figa, in se nadaljevala proti vzhodu do hrasta, označenega s križem in žebliji, mimo naslednjega hrasta s križem, do enako označene skale, dalje do enako zaznamovanega hrasta na koncu doline, pa do na enak način označenega hrasta ob nekem dvorišču, potem zapored še do dveh enako zaznamovanih hrastov, naravnost prek do s križem in žebliji označenega velikega cera, blizu katerega je ležala s križem zaznamovana skala, nato do naslednjega enako označenega hrasta, potem naravnost do hrasta zaznamovanega z dvema križema na koncu doline, nato do dveh drugih na enak način označenih hrastov na vzpetini *de Spinosa*, potem do velikega hrasta pri vodnjaku *de Spinosa*, zaznamovanem z dvema križema in žebliji, potem do omenjenega vodnjaka, na skali katerega sta bila na obeh straneh dva križa. Vodnjak naj bi bil na razpolago obema komunama, Piranu in Bujam. Meja se je nadaljevala do naslednjega hrasta z dvema križema in nato proti vzhodu do s križem označene skale, pa naprej do cera, na katerem so bili znak dveh križev in žebliji, nato do skale s križem, pa do velike skale, ki je bila podobna skrinji, na kateri je bil križ, potem do enako označenega hrasta s križem in naprej do enako zaznamovane skale in do skale s križem poleg nje, potem naravnost do hrasta, označenega z dvema križema in žebliji, pa dalje do hruške, zaznamovane s križem, nato proti vzpetini poleg te hruške do hrasta, na katerem je bil znak križa in naravnost čez do drugega hrasta, označenega na enak način, potem zapored še do dveh hrastov s križem in končno naravnost do hrasta, ki je bil na meji obeh komun, Pirana in Buj in je bil zaznamovan s križem.

Ozemlje proti Sečovljam je bilo prisojeno Piranu, tisto proti bujskemu *castru* pa Bujam. Samó omenjeni vodnjak naj bi bil skupen.

Presoja škode na obeh straneh naj bi bila v pristojnosti beneškega doža in oglejskega patriarha. Kazen za kršitelja dogovora je znašala 100 mark. Andreas pokojnega Renoarda iz Poreča, ki ga je za notarja pooblastil cesarski dvor (*Andreas condam Renoardi de Parentio, auctoritate imperialis aule notarius*), je škofovo razsodbo zapisal v treh izvodih, od katerih je enega dobila piranska, drugega bujska komuna, tretjega pa novigrajski škof. Pirančani in Bujčani naj bi vsaka tri leta skupaj obnovili omenjene naravne označene mejnike.

Arbitraža

Kljub natančni opredelitvi meje ali prav zaradi nje – vsak poseg nasprotne strani prek meje je bil zlahka razpoznaven – je kasneje prihajalo do kršitev. V takih primerih sta se obe strani – Pirančani in Bujčani – sklicevali prav na razmejitve novigrajskega škofa iz 1301. Pet let po njej je 2. februarja 1306 častitljivi piranski podestat plemeniti vitez (*nobilis miles*) gospod Badoarius Badoario skupaj s štirimi sodniki in zbranimi člani velikega sveta piranske komune v občinski palači imenoval razsodnega moža Dominica de Čaneto iz Pirana za poslanca, predstavnika in zastopnika (*nuncium, sindicum et procuratorem*), da bi od rektorjev, sveta, komune, ljudi in celotne skupnosti Buje zahteval, da spoštujejo razsodbo novigrajskega škofa o razmejitvi ozemlja med Bujčani in Pirančani. V imenu piranske komune, podestata, sveta in Pirančanov naj bi izrazil pripravljenost, da bo pazil in spoštoval vse postavke škofove razsodbe. Naznanil in ugovarjal naj bi za škodo, krivico in stroške, obresti in globo, če bujska komuna in Bujčani razsodbe ne bi spoštovali (1306, 2. 2., Piran, CP II, št. 16).

Čez dvanajst dni, 14. februarja, je piranski zastopnik Dominicus de Čaneto v Bujah prosil in zahteval od Pellegrina, namestnika (*vicarius*) bujskega gastalda *nobilis viri domini* Vicardi de Petrapellosa, in od Biachina, načelnika (*maricus*) bujske komune, da naj čez osem dni ob tretji uri prideta na piransko-bujsko mejo zaradi obnove mejnikov in uresničitve določil razsodbe novigrajskega škofa iz 1301. Izrazil je pripravljenost, da tudi sam pride ob dogovorjenem času tja v imenu piranske komune, da bi izpolnil obveznosti iz razsodbe. V tem smislu se je na oba omenjena Bujčana obrnil tudi piranski poslanec (*ambaxator*) gospod Anoe de Appollonio (SI PAK PI 9.1 Notarske pergamentne listine 1306, 14. 2., Buje). Slaba dva tedna kasneje, 27. februarja, so se na meji med Bujami in Piranom v prisotnosti treh prebivalcev Umaga zbrali častitljivi piranski podestat *nobilis vir dominus* Badoarius Badoario in predstavnik in zastopnik Pirana Dominicus de Čaneto, ki sta se jima za piransko stran pridružila piranska sodnika Valexe de Venerio in Caroti de Vitali, medtem ko je bujska stran za svoje predstavnike izbrala gospode Odorica, Fuscola, Petra Čacharie in bujskega klicarja (*preco*) Cristoforja. Poskrbeli naj bi za obnovo mejnikov med piranskim in bujskim ozemljem, ker je v nasprotju z razsodbo iz 1301 nekdo od Bujčanov na piranski strani oral in sejal žito blizu zadnjega s križem označenega hrast-mejnika, Bujčani pa so nekaj hrastov tudi posekali. Piranski predstavnik in zastopnik se je pritožil bujskim poslancem in zahteval plačilo predpisane globe za kršitev. Bujčani so

sprva trdili, da ne vedo, kdo je oral ali sejal na tisti zemlji, potem pa so povedali, da je bil to nekdo, ki se imenuje Petro Cunchiga (SI PAK PI 9.1 Notarske pergamentne listine 1306, 27. 2., med Bujami in Piranom).

Ugotovitev ogleda glede spoštovanja piransko-bujske meje je razvidna iz dokumenta, datiranega s 6. marcem. V njem je zapisano, da so ljudje iz Buj na območju savudrijskega Krasa (*Carsum*) orali in sejali žito na ozemlju piranske komune blizu velikega hrasta, označenega s križem na meji med Piranom in Bujami. Piranski zastopnik Dominicus de Čaneto se je zato pritožil. Omenjenega dne sta se v piranski komunalni palači pred pričami Foscolus in Petrus Čacharie iz Buj, ki sta se z listino izkazala za poslanca bujskega namestnika, načelnika in sveta, v korist piranskega podestata in piranske komune odrekla zorani zemlji in njenemu pridelku na piranski strani meje, ki jo je 1301 določil novigrajski škof Naticherius (1306, 6. 3., Piran, CP II, št. 17). Aprila je piranski zastopnik Dominicus de Čaneto pod velikim nadzidkom pred bujskimi mestnimi vrati zahteval od bujskega gastalda Cristoforja in načelnika Biachina, naj spoštujeta razsodbo novigrajskega škofa o meji ali pa plačata za kršilca predvideno globo, sicer se bodo piranski podestat in Pirančani obrnili na beneškega glavarja podeželske Istre *capetaneus*-a *Paysanatici*,¹⁰ da bi pomagal Pirančanom in jih podprl s svojo pravico (1306, 25. 4., Buje, CP II, št. 18). 1. maja je Fuscolus iz Buj v piranski komunalni palači pred pričami želel ugovarjati piranskemu podestatu glede mejnih vprašanj med Bujčani in Pirančani. Piranski podestat pa mu ni priznal vloge zastopnika in predstavnika Buj, češ da o tem nima ustreznega dokumenta. Za bujsko komuno in Bujčane pa je Fuscolu naročil, naj v osmih dneh izročijo človeka, ki je oral in sejal žito na savudrijskem Krasu na piranskem ozemlju ob zadnjem hrastu na meji med Piranom in Bujami ali pa naj plačajo globo. Fuscusu samemu je dal osem dni časa za razmislek, kaj bo povedal glede piranskega ozemlja poleg jezera *Pinçel-linum*, kjer je oral in sejal rž (1306, 1. 5., Piran, CP II, št. 19). 23. maja je pred piranskega podestata prišel poslanec bujske komune Leonardus, ki je med drugim izjavil, da ne ve, kdo je oral in sejal žito na Piranskem med mejnima ozemljema Buj in Pirana. Piranski podestat pa je – prepričan, da Bujčani dobro vedo, kdo je na tistem ozemlju oral in sejal – v imenu piranske komune prek Leonarda zahteval, naj mu bujska komuna izroči krivca ali kršilca ali pa naj plača globo (1306, 23. 5., Piran, CP II, št. 21). 25.¹¹ maja je piranski podestat v imenu piranske komune naznanil in se pritožil Odoricu iz Milj, zastopniku in predstavniku bujske komune in Bujčanov, imenovanem 25. maja, da naj mu Bujčani bodisi izročijo krivca, ki je oral in sejal na Piranskem pri zadnjem hrastu na meji med Piranom in Bujami ali pa naj plačajo predpisano denarno kazen (1306, 7. (dejansko 25.) 5., Piran, CP II, št. 20).

10 Po ustanovitvi tega urada 1301 je sprva imel sedež v Poreču, nato v Sv. Lovreču (od tod je ta sedež tudi dobil vzdevek »Pazenatički«). Skrbel naj bi za obrambo dežele, imel pa je tudi sodne pristojnosti (Vilfan, 1996, 286–287; Darovec, 2008, 74–76; Kostrenčič, 1978, 794).

11 Listina je datirana na bolonjski način s 7. majem 1306 (*die septimo intrante Maio*), vključuje pa zapis, s katerim se je Odoricus iz Milj izkazoval za bujskega predstavnika, datiran s 25. majem (*die septimo exeunte Madio*) istega leta. Listina se torej sklicuje na zapis, ki je nastal kasneje kot ona sama. Logično sosednje dogodkov vodi do sklepa, da je datacija listine napačna. Notar je verjetno zapisal *intrante* namesto *exeunte Ma(d)io*, pravi datum listine pa je 25. maj.

V začetku junija sta *in situ* ob že večkrat omenjenem hrastu-mejniku v prisotnosti eminentnih razsodnikov, novigrajskega škofa Naticherija, gospoda Anthonija iz Padove, sodelavca plemenitega moža, častitljivega beneškega glavarja istrskega podeželja (*capitanei Paysenatici Ystrie*), gospoda Iohannesa Quirina, gospoda Marina Bemba, podestata Svetega Lovreča (Pazenatičkega), gospoda Angela Badoario, novigrajskega podestata, Petra Bellegno iz Benetk, gospoda Marina Ardiçoneja imenovanega Latro in drugih, uradna bujska predstavnik v roke plemenitega viteza, gospoda Badoarija Badoario za piransko komuno izročila žito, ki so ga Bujčani, predvsem Petrus Cunchiga, posejali na piranskih tleh ob zadnjem hrastu-mejniku, in tudi rž, ki jo je na piranskem ozemlju poleg jezera *Pinçellinum* posejal Fuscus iz Buj, češ da stvari in žito, posejano na Piranskem, pripadajo Piranu (1306, 4. 6., savudrijski Kras, CP II, št. 22).

Le malo zatem je v spor tudi osebno posegel gospod Iohannes Quirino, po ukazu beneškega doža, slavnega gospoda Petra Gradonico *Paysanatici Ystrie capitaneus generalis, arbiter et arbitrator et amicabilem compositor* za vprašanje med piransko in bujsko komuno, kot je razvidno iz dveh zapisov enake vsebine o dogovoru z obeh strani. Dokument, zapisan 12. junija v loži poreške škofije nad morjem, kjer se je tedaj mudil omenjeni razsodnik, se sklicuje na zapis iz 4. junija. Ugotavlja potek spora med piransko in bujsko komuno, ki se je začel s tem, da so piranski podestat in Pirančani trdili, da so Bujčani sekali in dali sekati drevesa in druga mejna znamenja na meji obeh komun, ki jo je določil častitljivi oče novigrajski škof Naticherius, in da so pulili žeblje iz mejnikov ter sejali žito na ozemlju piranske komune poleg hrasta-mejnika, označenega s križem. Bujska komuna in Bujčani so to zanikali. Zastopniki in predstavniki, ki sta jim komuni podelili polnomočje, so kot sodnika, razsodnika, prijateljskega pomirjevalca in urejevalca (*arbitrum, arbitratorem, amicabilem compositorem, dispensatorem*) in dobrega moža skupno in složno določili plemenitega in modrega moža gospoda Iohannesa Quirino, častitljivega glavarja istrskega pazenatika (*capitaneus Paysanatici Ystrie*), in so se drug z drugim v imenu obeh komun slovesno pogodili, da bodo ubogali razsodnika in ne bodo ugovarjali njegovi razsodbi. Globa za kršitev bi znašala 100 mark. Omenjeni razsodnik je določil, naj vse žito, ki so ga Bujčani posejali tako na piranskem kot na bujskem ozemlju, glede katerega je tekkel spor, pripade piranski komuni in Pirančanom. – Glede drugega zahtevka o ureditvi meje in mejnikov obeh ozemelj pa naj bi šli tja in oznake popravili v petnajstih dneh pod kaznijo 50 mark (1306, 12. 6., Poreč, CP II, št. 23). Pirančani so že 16. junija ukrepali v skladu z omenjeno odločbo: piranski poslanec gospod Appollonius pokojnega Appollonija iz Pirana je pred vrati bujskega *castra* zahteval od Biachina, načelnika bujske komune kot zastopnika Buj, naj njegova komuna in Bujčani pod kaznijo 50 mark na lastne stroške v petnajstih dneh z jarki, stebri ali kamni popravijo mejne oznake med piranskim in bujskim ozemljem v skladu z razsodbo istrskega glavarja gospoda Iohannesa Quirina. Bujčani so zagotovili, da bodo na meji, ki je potrebna popravka, naslednji ponedeljek¹² zjutraj (1306, 16. 6., Buje, CP II, št. 24). Zagotovila pa se niso držali. Na dogovorjeni dan snidenja 20. junija je zato na savudrijskem Krasu v prisotnosti prič iz Pirana in Buj notar Sclavonus de Billono kot zastopnik in predstavnik piranskega

12 Ponedeljek po 16. juniju 1306 je bil 20. junija.

podestata plemenitega viteza gospoda Badoarija Badoario, piranskega sveta, komune in ljudi naznanil in se pritožil bujskemu zastopniku Biachinu iz Buj, ker bujska komuna ni spoštovala razsodbe glavarja Iohannesa Quirina in ni dala popraviti mejnikov med komunama s stebri iz malte in ni storila ostalega, kar je določala omenjena razsodba. Zahteval je, da bujska komuna in Bujčani plačajo v razsodbi predvideno globo 50 mark (1306, 20. 6., savudrijski Kras, CP II, št. 25).

Piransko-bujsko mejo pa so kršili tudi Pirančani. Avgusta 1320 je v Piranu v prisotnosti koprškega notarja Bertaldina, umaškega prebivalca Iohannesa Coppa iz Benetk, umaškega župnika prezbitra Odorika in drugih prič Cittadinus pokojnega Biachina iz Buj izjavil pred častitljivim piranskim podestatom gospodom Nicolaom Savonario, omenjenimi pričami in notarjem Petrom iz Benetk, da je od piranskega komornika Sclavona Biloni prejel 49 liber in 12 denaričev. Ta denar je na podestatov ukaz izročil komorniku Henricus Iohannesa Čagneta iz Pirana zaradi spora med piransko in bujsko komuno glede ozemlja Sv. Petra na savudrijskem Krasu (*de Carso*) (1320, 5. 8., Piran, CP II, št. 37).

SKLEPNI RAZMISLEK

Spoznanja, ki jih nudijo omenjeni primeri določanja mejà osvetljujejo vsebino in prostor srednjeveških istrskih mestnih naselbin, ki niso bile omejene le na mestno jedro, ampak so vključevale in obvladovale širši agrarni okoliš. V tem okviru so – kljub nadrejeni oblasti v Istri – razvijale lastno upravo in sodstvo in predstavljale teritorialno zaokrožene mestne komune, ki so v urbanem okolju severozahodne Istre mejile druga na drugo. Svoje ozemlje in meje so skrbno varovale. Raznolike kršitve mejà s strani sosednjih komun so vodile v medsosedske spore, ki so jih vpletene strani reševale na različne načine: s premišljenim dogovarjanjem ali s pomočjo nadrejenih istrskih oblastnikov¹³ ter drugih svetnih in cerkvenih veljakov.

Način določanja mejà v času, ki ni poznal podrobne kartografije in katastrskih izmer, se je naslanjal predvsem na geografske ločnice in terenske značilnosti: na potoke, izvire, gozdove, jame, prepade, (označene) skale, škarpe, (označena) drevesa, kolovoze, poti,

13 Istra, ki je bila od 952 del Svetega rimskega cesarstva, je po sredi 11. stoletja pridobila status mejne grofije. Naslov in oblast mejnih grofov je bila ob krajšem intermezzu oglejskih patriarhov (1077–1078) v rokah različnih plemiških družin (Weimar, Eppenstein, Spanheim, Andechs). Leta 1208 je pripadla bavarskemu vojvodi Ludviku, leto kasneje pa oglejskemu patriarhatu, kjer je stoloval patriarh Wolfer. Ta je tedaj pridobil oblast nad obalnimi zahodnoistrskimi mestnimi naselbinami. Te so od 12. stoletja izgrajevale komunalno samoupravo in gojile živahne stike z zahodno obalo Jadrana, zlasti z Benetkami, ki so že od prve polovice 10. stoletja dalje vzpostavile in postopno krepile stike in vpliv nad njimi. Težnje po razširitvi oblasti v tem prostoru so v 13. stoletju privedle Benetke v konflikt s patriarhi, katerih oblast v Istri je v drugi polovici 13. stoletja slabela. Benetke, ki jim je načeloval dož, so v zadnjih desetletjih 13. stoletja razširile oblast nad številnimi istrskimi mesti. Pustile so jim avtonomijo, za podestata pa so jim imenovalе svojega človeka. Dogovor med Benetkami in patriarhatom 1307 je iz oglejske mejne grofije tudi formalno izločil Koper, Piran, Novigrad, Poreč, Rovinj in Motovun, medtem ko sta bila Umag in Izola že pred tem beneška (Ivetic, 2009, 221–222.). Benetke so 1301 v Istri uvedle tudi funkcijo istrskega deželnega glavarja (*capitaneus Paysenatici Ystrie*) z vojaškimi in sodnimi pristojnostmi. Mesta pod beneško oblastjo so mu bila podrejena v vojaškem pogledu.

Slika 1: Piran, sv. Klement (From Wikimedia Commons).

lastniške parcele, (označene) vodnjake itd. Nekatere razmejitve omenjajo več ledinskih imen, v drugih teh skoraj ne zasledimo in se opirajo le na značilnosti terena, nekatere pa vzpostavljajo razmejitve s pomočjo označenih mejnikov. To so bili s križi in žebli označena drevesa in skale, ki so se nahajali dokaj blizu drug drugemu.

Oblike kršitev in razlogov za spore med mestnimi komunami glede njihovega ozemlja omenjajo določila piranskega statuta iz 1307. Spore je najpogosteje sprožilo odtujevanje trave ali sena, paša ali obdelava in izkoriščanje tujih tal. Po dogovoru s Piranom iz 1320 Izolani niso smeli loviti na Piranskem, pač pa so smeli piranski lovci slediti svojim psom, ki so gonili divjad s piranskega na izolsko ozemlje.

Osebe, ki so bodisi ob nastopu funkcije ali v primerih medmestnih sporov posegale v reševanje mejnih vprašanj, so bile različne. Le nekaj let zatem, ko je prejel mejno grofijo Istro (1209), je 1212 oglejski patriarh Wolfger dal popisati mejo med Piranom in Izolo, še v istem mesecu tudi med Piranom in Bujami. Leta 1254 je njegovemu zgledu poseganja v razmejitve Pirana in Izole sledil tudi patriarh Gregor de Montelongo. Wolfger je v prisotnosti gastaldov in konzulov Pirana, Kopra in Izole za določanje meje med Piranom in Izolo izbral pet dobrih in razsodnih mož – tujcev: dva Tržačana in tri Umažane, za določanje piransko-bujske meje pa v prisotnosti konzulov ali gastaldov Pirana in bujskega gastalda tri dobre in razsodne moške: nepristranskega tujca iz Umaga ter po enega predstavnika vpletenih strani Pirana in Buj. Patriarh Gregor pa je opravilo piransko-izolskega razmejevanja zaupal podestatu tedaj zelo vplivnega mesta Koper, ki je pridobil pooblastila koprške in piranske podestarije in patriarhovega namestništva v Istri, nato pa določil mejo s pomočjo koprskih modrecev.

Komunalna avtonomija je v tem času že dosegla tolikšno zrelost, da sta se sprti strani glede rešitev mejnega spora znali samostojno sporazumeti. Sredi petdesetih let 13. stoletja sta se piranska in izolska komuna obrnili na zaupanja vrednega razsodnika in mediatorja: to vlogo sta zaupali koprskemu podestatu.

Po uradni uveljavitvi beneške oblasti v obalnih istrskih mestih so vprašanja mejja reševali mestni glavarji podestati, ki so jih postavljale Benetke. Prvi piranski podestat Andreas Dandolo je popis meje piranske posesti zaupal sedmim uglednim piranskim modrecem.

Na območju beneške Istre je v primerih kršitev posesti s strani sosednjega mesta podestat imenoval uglednega meščana za zastopnika, ki se je v njegovem in v imenu svoje komune pritožil pred načelnikom in sodniki sosednje komune, s pričami dokazal svojo obtožbo in dosegel priznanje krivde s strani kršilca. V bolj zapletenih primerih sta obe sprti komuni za reševanje spora pooblastili vsaka svojega zastopnika, kot razsojevalca pa sta nastopala načelnika obeh komun, ki sta v razsojanje lahko pritegnila ugledno tretjo osebo; v primeru piransko-izolskega spora 1315 je bil to koprski podestat.

Bolj zapleteno je bilo iskanje ozemeljskih razsodnikov v Piranu in Bujah, ki sta sodila v območju različnih oblastnikov, Benetk (Piran) in oglejskega patriarha (Buje). Tudi v teh primerih je oškodovana komuna najprej poslala svojega poslanca s pritožbo k sosednjemu mestnemu glavarju (v Piranu je bil to podestat, v Bujah gastald).

Razsodnik-mediator, ki je užival zaupanje in prejel pooblastila obeh strani, je bil 1301 novigrajski škof Naticherius. Na njegovo razmejitve med Piranom in Bujami so se še kasneje sklicevali v primerih ozemeljskih sporov. Kot priče se v zapisu omenjajo cerkveni

dostojanstveniki iz Novigrada ter ugledni gospodje iz Pirana in Buj. Pet let kasneje, 1306, je prišlo do obsežno dokumentiranega spora zaradi kršitve piransko-bujske razmejitve s strani Bujčanov. Pirančani so pooblastili zastopnika, ki se je v Bujah pritožil, potem pa sta obe strani poslali na mejo po štiri častitljive osebe, ki so se jim kot priče pridružili še trije nepristranski prebivalci Umaga. Poskrbeli naj bi za obnovo medkomunalnih mejnikov, ki so jih Bujčani uničevali. Zastopnik Buj je bil prebivalec Milj. Končno poravnavo glede meje so rešili na vrhunski ravni. V prisotnosti novigrajskega škofa, sodelavca beneškega glavarja istrskega podeželja (*Paysenaticum*), podestatom Sv. Lovreča (Pazenatičkega), Novigrada, ugledneža iz Benetk ter še gospoda neznanega porekla, sta bujska predstavnik piranskemu podestatu izročila žito, ki so ga Bujčani pridelali na piranskem ozemlju. Izbrani razsodniki so vsi prihajali iz beneškega »tabora«, medtem ko so bile Buje pod oblastjo patriarha. Buje so »beneške« razsodnike sprejele brez ugovorov. Zdi se, da se je razmerje sil med konkurentoma – patriarhom in Benetkami – prevešalo v korist slednjih. Praksa razsodništva v srednjem veku je namreč pogosto potekala tako, da je šibkejša stran v sporu, ki si je želela poravnave in si prizadevala za prekinitev konflikta, izbirala posrednike med osebjem nasprotne strani. Sporazum naj bi bil sklenjen na način, da bi močnejša stran dobila zadoščenje, šibkejša pa bi ohranila čast. Posredniki so bili vplivne, zaupanja vredne osebe, ki so uživale nesporno avtoriteto; ta je zagotavljala spoštovanje dogovora (Althoff, 1994).

Malo kasneje je istrski glavar obnovil zahtevo, naj Bujčani v roku petnajstih dni uredijo meje in mejnike, do česar pa ni prišlo. – Kršitve s strani Pirančanov so skromneje dokumentirane, kar pa ne pomeni, da jih ni bilo.

Primerjava s sodobnimi razmerami kaže, da so se v primeru manjših sporov na medmestni ravni pogajali mestni zastopniki in modri izvedenci, ki so se po potrebi posvetovali tudi s starimi deželani, ki so poznali razmere na terenu (v smislu sodobnih ekspertnih skupin). Pogajalce so imenovali mestni oblastniki, ki so se občasno dogovarjali med seboj tudi neposredno v prisotnosti javnosti. Kot nepristransko pričo so lahko v dogovor pritegnili še ugledno tretjo osebo, npr. načelnika drugega mesta. Včasih je o meji odločal z obeh strani sprejemljiv posrednik-mediator. Redko – kot v primeru Pirana in Izole 1285 ter Pirana in Buj 1306 so spor reševali tuji razsojevalci: v prvem primeru po posredovanju beneškega doža podestati sosednjih mest, v drugem beneški glavar istrskega podeželja (*capitaneus Paysenatici Ystrie*).

MEDIATORS IN MEDIAEVAL AGREEMENTS ON THE BORDERS
OF CIVIC TERRITORIES: NORTH-WESTERN ISTRIA IN THE
13TH AND 14TH CENTURIES

Darja MIHELIC

Murnikova ulica 18, 1000 Ljubljana, Slovenia

e-mail: mihelic@zrc-sazu.si

Mediaeval Istrian urban settlements were not limited to the town, but included and governed a broader rural area. Within this framework they developed their own administration and judicature. Civic territories in the urban environment of north-western Istria bordered on one another. The towns jealously guarded their territories and boundaries, and any violation of the latter by the contiguous communes led to neighbourhood disputes, which the parties concerned tried to solve in various ways: through prudent negotiation or with the help of superior Istrian rulers and other secular and ecclesiastical notables.

The method of determining borders when still no detailed cartography or cadastral survey techniques were available, relied primarily on geographical dividing lines and terrain features, as well as the ownership of plots. Some delimitations of borders cite several microtoponyms, others hardly any. Some borders were demarcated by trees and rocks marked with crosses or studded with nails and standing quite close to one another.

The disputes between the communes regarding their territory were most frequently triggered by misappropriation of cut grass or hay, pasturing on or tilling and exploitation of 'foreign' soil. Various individuals would intervene in border disputes, either upon taking up their new posts or in case of inter-communal disputes. In 1212, only a few years after gaining control over the March of Istria (1209), Wolfger von Erla, the Patriarch of Aquileia, had the border between Piran and Izola recorded and, that same month, that between Piran and Buje. In the presence of the gastalds and consuls of Piran, Koper and Izola, Wolfger selected five wise men, foreigners – two from Trieste and three from Umag – to determine the Piran-Izola border; and in the presence of the consuls or gastalds of Piran and the gastald of Buje, three wise men – a neutral foreigner from Umag, and one representative per side involved in the dispute – to establish the border between Piran and Buje. Wolfger's example of intervening in the delimitation of the Piran-Izola border was followed in 1254 by the patriarch Gregorio di Montelongo. The latter entrusted the task of defining the boundaries between Piran and Izola to the podestà of the then very influential town of Koper, who obtained the authorisation of the Koper and Piran podestariates, as well as of the patriarch's deputy office in Istria, and then determined the border with the help of wise men from Koper.

Communal autonomy had by then reached such a level of maturity that in some cases, the sides in the dispute were already able to agree by themselves on an arbiter to solve the problem. In the mid-fifties of the 13th century, the Piran and Izola communes entrusted the role of arbiter and mediator to the podestà of Koper.

After the establishment of Venetian power in Istrian coastal towns, town magistrates – podestà – appointed by Venice solved the issues of borders. The first podestà of Piran,

Andreas Dandolo, entrusted the task of recording the boundaries of the Piran estate to seven notable Piranese wise men.

In the territory of Venetian Istria, in cases of encroachment on a town's estate by the neighbouring town, the podestà nominated a distinguished citizen as a representative who would issue a complaint on behalf of the podestà and his own commune to the magistrate and the judges of the neighbouring commune, providing evidence for his case through testimony of witnesses, and, finally, obtaining an admission of guilt by the offender. In more complicated cases, the communes in dispute would each appoint and authorize their own representative, while the magistrates of the two communes acted as arbiters and could each engage an esteemed third person to take part in the process of arbitration.

The search for territory arbiters in Piran and Buje, for example, was more complicated, as the two towns were each under a different ruler: the former under Venice, and the latter under the Patriarchate of Aquileia. But even in such cases, the injured commune first sent its envoy with the complaint to the magistrate of the neighbouring town (in Piran, to the podestà, in Buje, to the gastald).

The arbiter-mediator who enjoyed the trust and was authorised in 1301 by the two sides, was the bishop of Novigrad, Naticherius. His delimitation of the border between Piran and Buje established a precedent that would later be referred to in cases of territorial disputes. Mentioned as witnesses in the records are church dignitaries from Novigrad and distinguished gentlemen from Piran and Buje. Five years later, in 1306, there was a dispute, well-documented, caused by an infringement of the boundaries between the Piran and Buje communes by the inhabitants of the latter. The Piranese authorised a representative to file a complaint in Buje, then the sides sent to the border four honourable people each, and these were joined by three neutral inhabitants of Umag as witnesses. They were to take care of the reconstruction of the boundary marks that were being destroyed by the people of Buje. The final settlement concerning the border was achieved at the highest level. In the presence of the bishop of Novigrad, a colleague of the Venetian governor of the Istrian rural area (Paysenaticum), the podestà of Sv. Lovreč (Pazenatički) and podestà of Novigrad, a nobleman from Venice and a gentleman of unknown origin, two Buje representatives presented the podestà of Piran with the grain that the farmers from Buje produced on Piran's territory. Infringements by the inhabitants of Piran, though not so well documented, did occur, too.

Disputes over borders were thus solved in various ways, enabling some comparisons with contemporary practice. In the case of less significant disputes, town representatives and wise men would negotiate on the level of the communes. When necessary, they could consult the country people, who were familiar with the situation in the field (in a sense like modern "expert groups"). The negotiators were nominated by town magistrates, who occasionally also negotiated directly among themselves and in the presence of the public. They also had the right to introduce in the negotiation process, as a neutral witness, a notable third person – e.g., the podestà of another town. At times, the decision on the borders was taken by a mediator acceptable to both sides in dispute (a church dignitary, for instance). Only rarely, as in the cases of Piran and Izola in 1285 and of Piran and

Buje in 1306, were the disputes resolved by foreign arbiters: in the former case, upon the intervention of the Venetian doge, the podestà of the neighbouring towns; and in the latter, the Venetian governor of the Istrian rural area.

Key words: Middle Ages, north-western Istria, mediaeval towns, town autonomy, borders, mediators, Piran, Buje, Izola

VIRI IN LITERATURA

- CDI** – Kandler, P.: Codice diplomatico istriano. Trieste, Tipografia Riva, 1986 (riproduzione).
- CPI** – De Franceschi, C.: Chartularium Piranense. Raccolta dei documenti medievali di Pirano, I (1062–1300). Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria, 36, Parenzo, 1924.
- CP II** – De Franceschi, C.: Chartularium Piranense. Raccolta dei documenti medievali di Pirano, II (1301–1350). Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria (AMSI), 43. Pola, Parenzo, 1931, 19–96 (št. 1–39); AMSI, 44, Pola, Parenzo 1932, 271–320 (št. 40–65).
- De Franceschi, C. (ur.) (1960):** Gli statuti del comune di Pirano del 1307 confrontati con quelli del 1332 e del 1358. Venezia, Deputazione di storia patria per le Venezie.
- SI PAK PI 9.1** – Pokrajinski arhiv Koper, Enota Piran, Notarske pergamentne listine (SI PAK PI 9.1).
- Althoff, G. (1994):** Genugtuung (satisfactio). Zur Eigenart gütlicher Konfliktbeilegung im Mittelalter. V: Heinzle, J. (ur.): Modernes Mittelalter. Neue Bilder einer populären Epoche. Frankfurt am Main, Leipzig, Insel, 247–265.
- Darovec, D. (2008):** Kratka zgodovina Istre. Koper, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales (Annales Manuel).
- Darovec, D. (2014):** Cum lampulo mantelli. The Ritual of Notarial Investiture: Example from Istria. Acta Histriae, 22, 3, 453–508.
- Grbavac, B. (2008):** Notari kao posrednici između Italije i Dalmacije – studije, službe, seobe između dvije obale Jadrana. Acta Histriae, 16, 4, 503–526.
- Grbavac, B. (2011):** Svjedočanstvo o stvarnosti ili fikcija: zadarski notari između formula i prakse. Acta Histriae, 19, 3, 393–406.
- Grbavac, B. (2013):** Oporuka i inventar splitskog notara Jakova pok. Ubentina de Pugliensibus iz Piacenze. Prilog proučavanju splitskog notarijata. Acta Histriae, 21, 1–2, 75–92.
- IE** – Istarska enciklopedija. Bertoša, M., Matijašić, R. (ur.). Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2005.
- Ivetic, E. (ur.) (2009):** Istra kroz vrijeme. Pregled povijesti Istre sa osvrtom na grad Rijeku. Rovinj / Rovigno, Reka / Fiume, Trst / Trieste, Centar za povijesna istraživanja / Centro di ricerche storiche, Talijanska unija / Unione italiana, Narodno sveučilište / Università popolare (Collana degli Atti, Centro di ricerche storiche – Rovigno, 30).
- Kostrenčić, M. (ur.) (1978):** Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae / Rječnik srednjovjekovnog latiniteta Jugoslavije. II. Zagrabiae, Editio instituti historici Academiae scientiarum et artium Slavorum meridionalium.
- Mihelič, D. (1989):** K osvetlitvi nekaterih votlih mer srednjeveškega Pirana. Kronika, 37, 1/2, 22–26.
- Mihelič, D. (2005):** Srednjeveška posest freisinške škofije v Istri / Der mittelalterliche Besitz des Hochstifts Freising in Istrien. V: Bizjak, M. (ur.): Blaznikov zbornik /

Festschrift für Pavle Blaznik. Ljubljana, Škofja Loka (Loški razgledi, Doneski, 11), 61–73, 67–81.

- Mihelič, D. (2009a):** Načrt sistematične agrarne kolonizacije v srednjem veku (Piran, začetek 14. stoletja). V: Preinfalk, M. (ur.): V zlatih črkah v zgodovini. Razprave v spomin Olgi Janša-Zorn (Kronika, izredna številka). Ljubljana, Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 51–62.
- Mihelič, D. (2009b):** Reprezentančni stroški srednjeveških mestnih mogôtcev (Piran, zadnje desetletje 13. stoletja). V: Mogorovič Crljenko, M., Uljančič-Vekić, E. (ur.): Cerealia, oleum, vinum ... : kultura prehrane i blagovanja na Jadranskom prostoru / Cerealia, oleum, vinum ... : dining culture in the Adriatic area. Poreč, Pazin, Pula, Zavičajni muzej Poreštine, Državni arhiv, Sveučilište Jurja Dobrile, 55–62.
- Mihelič, D. (2011a):** Sporazumi o mejah srednjeveških mestnih teritorijev (Piran in njegovi sosedje). *Histria*, 1, 37–59.
- Mihelič, D. (2011b):** Prilog proučavanju zemljoposjedničke strukture srednjovjekovne Istre (s naglaskom na posjedu Freisinške biskupije). *Vjesnik Istarskog arhiva*, 18, 345–361.
- Schmidinger, H. (1954):** Patriarch und Landesherr. Die weltliche Herrschaft des Patriarchen von Aquileja bis zum Ende der Staufer. Graz, Köln, Verlag Herman Böhlau Nachf.
- Štih, P. (2013):** I conti di Gorizia e l'Istria nel Medioevo. Rovigno, Fiume, Trieste, Centro Ricerche Storiche, Unione Italiana, Università Popolare (Collana degli atti / Centro di ricerche storiche Rovigno, 36).
- Vilfan, S. (1996):** Zgodovinska pravotvornost in Slovenci. Ljubljana, Cankarjeva založba (Pravna obzorja, 5).